

คลังสมองกับมายาคติของ “ความรู้”: กรณีศึกษาสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

Think Tanks and ‘Knowledge’: A Study of Thailand Development

Research Institute

เอกสิทธิ์ หนูนุกัฏ¹

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ศึกษามายาคติเกี่ยวกับคลังสมอง โดยเฉพาะประเด็นเรื่อง “ความรู้” ที่คลังสมองใช้เป็นเครื่องมือในการเสนอแนะเชิงนโยบายและสร้างความชอบธรรมในการเสนอนโยบายต่าง ๆ ทั้งต่อรัฐและต่อสังคมโดยใช้กรณีศึกษาคือคลังสมองเศรษฐกิจของไทยที่ชื่อว่า “สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย” (ทีดีอาร์ไอ) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามายาคติของคลังสมองในเรื่องของความรู้ วิธีการดำเนินการวิจัยจากเอกสารปฐมภูมิ เช่น รายงานทีดีอาร์ไอ และทุติยภูมิ เช่น บทสัมภาษณ์และข่าวจากหนังสือพิมพ์ วิเคราะห์โดยใช้การเปรียบเทียบกับถ้อยแถลงของทีดีอาร์ไอกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น โดยใช้แนวคิดเรื่องวาทกรรมของมิเชล ฟูโกต์ ซึ่งฟูโกต์มีความเห็นว่า “ความรู้” ประเภทที่เป็น “การรับรู้ในฐานะสิ่งที่จริงแท้” (Recognized as True) “เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ได้ด้วยการค้ำจุนของอำนาจที่จัดแจงไว้ให้” และอำนาจก็ทำงานผ่าน “วัฒนธรรมธรรมเนียมประเพณี สถาบันและปัจเจกบุคคล” ผลการศึกษาพบว่า “ความรู้” ของคลังสมองทีดีอาร์ไอนั้นมีสถานะเป็นทัศนะหนึ่งมีใช้สัจธรรมแต่ทำงานผ่านกระบวนการต่าง ๆ เช่น สถานะของผู้เชี่ยวชาญในสถาบันวิจัยจนทำให้ “ความรู้” กลายมาเป็น “ความจริง”

Abstract

This paper studies a myth of think tanks, that of ‘knowledge’ that serves as a tool for policy recommendation and for providing legitimacy for formulating state policy. The aim of this paper is to create a clear understanding about the myth that think tanks are all about ‘knowledge.’ This is a case study of Thailand Development Research Institute (TDRI). This research uses Michel Foucault’s discourse to compare and analyze TDRI’s public statements with actual events. The main sources of data were TDRI reports, interview statements, and news from mainstream newspapers. According to Foucault, ‘knowledge’ that is recognized as truth can only exist with the backing of the power establishment, which operates through culture and customs, institutions, and individuals.

This research reveals that TDRI’s ‘knowledge’ is not the absolute truth but merely one perspective of truth among several possible interpretations. This type of knowledge

¹ นักศึกษาปริญญาเอก คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

is created through processes carried out by technocrats in a research institution. This knowledge is often accepted or recognized as truth, due to the source.

คำสำคัญ: คลังสมอง คลังสมองทางเศรษฐกิจ วาทกรรม สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

Keywords: Think tanks, Economic think tanks, discourse, Thailand Development Research Institute

บทนำ: แนวโน้มของประเด็นและวิธีการศึกษาค้นสมองของโลก

การศึกษาเรื่องคลังสมองมีจำนวนผู้ศึกษาและมีความหลากหลายของสาขาวิชาและวิธีการที่ใช้ศึกษามากขึ้นหลังคริสต์ทศวรรษที่ 1990 (Stone and Denham, 2004) โดยมีการขยายการศึกษาค้นสมองในระบบ Anglo-American หรือคลังสมองของสหรัฐฯ ไปถึงคลังสมองของประเทศ OECD ประเทศกำลังพัฒนา และประเทศที่อยู่ในระยะเปลี่ยนผ่านหรือเพิ่งเปลี่ยนผ่านจากระบอบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์มาเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตย เช่น งานของ James McGann (2010) เรื่อง *Democratization and Market Reform in Developing and Transitional Countries* เป็นต้น

จากการหาข้อมูลของผู้เขียน นักวิชาการมักศึกษาค้นสมองใน 2 ประเด็นสำคัญคือ หนึ่ง สนใจศึกษาบทบาท ความสำคัญ อิทธิพล ตลอดจน วิธีการที่คลังสมองจะสามารถส่งอิทธิพลต่อนโยบายได้ สอง สนใจศึกษาวิธีการวัดหรือประเมินผลอิทธิพลของคลังสมอง

การศึกษารoles บทบาทความสำคัญและอิทธิพลของคลังสมองต่อกระบวนการกำหนดนโยบาย เช่น Abelson (2006) เสนอว่า คลังสมองพยายามมีอิทธิพลต่อนโยบายสาธารณะและความคิดเห็นของสังคมและใช้ยุทธศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อทำการตลาดผลิตภัณฑ์ของตนเอง ส่วน Andrew Denham and Mark Garnett (1998) ให้ข้อสะท้อนเกี่ยวกับคลังสมองและตำแหน่งของคลังสมองในสังคมประชาธิปไตย สำรวจและประเมินความสำเร็จ-ล้มเหลวของคลังสมองด้านต่าง ๆ และ James G. McGann (2010) ศึกษาบทบาทและอิทธิพลของคลังสมองต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมือง เป็นต้น

การศึกษาค้นสมองของไทยสามารถจัดอยู่ในกลุ่มนี้คือเป็นการศึกษาเพื่อหาวิธีการที่จะทำให้คลังสมองสามารถส่งอิทธิพลต่อนโยบาย โดยการศึกษาวิจัยเรื่องที่เกี่ยวข้องกับองค์กรคลังสมองของไทยอย่างเป็นระบบมีอยู่อย่างน้อย 2 ชิ้น คือ “โครงการพัฒนาระบบการวิจัยของประเทศไทย” สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยในปี พ.ศ. 2546 และ “โครงการการปฏิรูประบบวิจัยของประเทศไทย” สนับสนุนโดยสถาบันคลังสมอง ในปี พ.ศ. 2555

ในส่วนของการศึกษาวิธีการและเครื่องมือสำหรับวัดอิทธิพลของคลังสมอง Abelson ตั้งข้อสังเกตว่าการวัดอิทธิพลของคลังสมองนั้นมีขีดจำกัดทางวิธีวิจัยและความสำเร็จของการก่อรูปนโยบายของคลังสมองนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยที่หลากหลาย (Abelson, 2002) ก่อนที่เขาจะสานต่อด้วยการพยายามเสนอวิธีวิจัยที่เขาเรียกว่าแนวทางองค์รวมศึกษา (Holistic Approach) โดยคาดว่าจะสามารถช่วยทำความเข้าใจประเมินอิทธิพลของคลังสมองได้ดียิ่งขึ้น (Abelson, 2006)

วิธีการศึกษาลัทธิสังคมนิยมสำหรับทำความเข้าใจบทบาทและอิทธิพลของลัทธิสังคมนิยมนโยบายนั้น มีหลากหลายวิธี ในที่นี้ผู้วิจัยสรุปจากการจัดประเภทของ Abelson (2006) กับ Stone and Denham (2004) จำแนกออกเป็น 6 แนวทางคือ

หนึ่ง แนวทางมาร์กซิสต์ (Marxist Approach) หรือที่เรียกกันอีกแบบว่าทฤษฎีชนชั้นนำ (Elite Theory) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลัทธิสังคมนิยมกับชนชั้นนำ สำรวจความโยงใยและความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างสมาชิกลัทธิสังคมนิยมกับผู้นำในธุรกิจและในรัฐบาลแนวทางนี้บ่งชี้ว่าเครือข่ายที่ถูกต้องจะส่งอิทธิพลต่อนโยบายสาธารณะ (Domhoff, 1974)

สอง แนวทางพหุนิยม (Pluralist approach) แนวการศึกษานี้เชื่อว่ากระบวนการกำหนดนโยบายเป็นกระบวนการที่เปิดกว้างสำหรับทุกฝ่าย ลัทธิสังคมนิยมเป็นเพียงองค์กรหนึ่งในบรรดาองค์กรต่าง ๆ ที่ต้องแข่งขันในพื้นที่การเมืองเพื่อทรัพยากรอันจำกัด ดังนั้น นโยบายสาธารณะจึงเป็นผลลัพธ์ของการแข่งขันระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ ประโยชน์ของการศึกษาตามแนวทางนี้คือทำให้เห็นว่าลัทธิสังคมนิยมเป็นตัวแสดงหนึ่งที่ต้องต่อสู้เพื่ออำนาจและอิทธิพลเหมือนองค์กรอื่น ๆ (Newsom, 1996)

สาม แนวทางอัตตาณัติของรัฐ (Statist Approach) นักวิชาการเช่น Theda Skocpol กับ Stephen Krasner มีความเห็นว่า รัฐมีอิสระในการตัดสินใจนโยบายที่สำคัญ (Stone and Denham, 2004) แม้สาธารณชนจะสามารถกดดันข้าราชการและเจ้าหน้าที่รัฐได้ แต่รัฐนั้นมีอัตตาณัติและทำงานบนตรรกะของรัฐเอง การศึกษาลัทธิสังคมนิยมบนฐานคิดนี้ รัฐคือสถาบันที่สำคัญที่สุดในกระบวนการกำหนดนโยบายทำให้สามารถอธิบายได้ว่าลัทธิสังคมนิยมจะมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายเมื่อสามารถใกล้ชิดกับผู้มีอำนาจรัฐ

สี่ แนวทางศึกษาสถาบัน (Institutional Approach) เป็นการศึกษาลัทธิสังคมนิยมในฐานะสถาบันหนึ่ง Abelson แบ่งการศึกษาตามแนวทางนี้แยกย่อยไปอีก 3 ลักษณะคือ หนึ่ง ศึกษาประวัติศาสตร์ พัฒนาการ และการเปลี่ยนรูปของลัทธิสังคมนิยม สอง การศึกษาลัทธิสังคมนิยมในชุมชนนโยบายที่ศึกษาการมีส่วนร่วมของลัทธิสังคมนิยมในการพบปะหารือถกเถียงกับผู้กำหนดนโยบาย และสาม การศึกษาลัทธิสังคมนิยมนอกชุมชนนโยบาย ศึกษาการนำเสนอความคิดของกลุ่มสังคมต่าง ๆ ในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการกำหนดนโยบาย ผลของการศึกษาด้วยวิธีการนี้จึงทำให้เห็นรายละเอียดของบทบาทและอิทธิพลของลัทธิสังคมนิยมต่อการกำหนดนโยบายยิ่งขึ้น

ห้า แนวทางศึกษาองค์รวม (Holistic Approach) แนวทางนี้เป็นแนวศึกษาที่ Abelson เสนอเพื่อต่อยอดจาก 4 แนวศึกษาที่มีมาก่อน เขานำจุดแข็งของแนวทางศึกษาลัทธิสังคมนิยมมารวมกัน กล่าวคือ เขาตระหนักว่าวิธีการศึกษาแบบหนึ่ง ๆ สามารถพ่วงโยงให้เห็นบางส่วนของลัทธิสังคมนิยมแต่ไม่ครอบคลุมจึงต้องใช้เครื่องมือที่หลากหลายซึ่งการใช้เครื่องมือใดนั้นขึ้นอยู่กับผู้ศึกษานั้นต้องการศึกษาส่วนใดของลัทธิสังคมนิยม (Abelson, 2006) หก นอกจากแนวทางดังกล่าวข้างต้นแล้วยังมีการศึกษาตามแนวทางนีโอมาร์กซิสต์ (Neo-Marxist Approach), นีโอกรัมเชียน (Neo-Gramscian Approach), และแนวทางคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist Approach) ซึ่งเป็นการศึกษาลัทธิสังคมนิยมในบริบทของจิตวิทยาและวัฒนธรรม พิจารณาดังนี้

Neo-Marxist จัดพฤติกรรมของลัทธิสังคมนิยมเป็นเรื่องของการควบคุมอำนาจ (Hegemonic Control) แนวทางนี้เห็นด้วยกับแนวทาง Marxist ว่า ลัทธิสังคมนิยมเป็นเครื่องมือของชนชั้นนำแต่ก็เห็นว่าผลประโยชน์ของชนชั้นนำเพียงกลุ่มเดียวไม่สามารถสร้างฉันทมติทางนโยบายได้ การสร้างฉันทมติทางนโยบายจำเป็นต้องใช้เทคนิควิธี “การวิจัย การให้คำปรึกษา การปรึกษาหารือ” เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมกัน

ในระยะยาว คลังสมองจึงทำหน้าที่ “แปลงปัญหาทางเศรษฐศาสตร์การเมืองให้เป็นเป้าหมายทางนโยบายสาธารณะที่สามารถบริหารจัดการได้” และ “แปรผลประโยชน์ทางชนชั้นให้เป็นกิจกรรมของรัฐ” (Stone and Denham, 2004)

Neo-Gramscian จัดคลังสมองเป็นตัวแสดงชุดหนึ่งในเครือข่ายความรู้ (Knowledge Networks) ประกอบด้วยสมาคมอาชีพ กลุ่มศึกษาวิจัยวิชาการและชุมชนวิทยาศาสตร์ ฐานอำนาจของกลุ่มเหล่านี้วางอยู่บนอำนาจอย่างเป็นทางการของผู้เชี่ยวชาญและมีอาชีพที่รับรู้โดยทั่วไปหรือการได้รับความยอมรับทางวิชาการ การทำงานของเครือข่ายนี้คือการเชื่อมโยงระหว่างความรู้กับผลประโยชน์ทางวัตถุ

Constructivist ให้ความสำคัญกับความเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายที่เกิดขึ้นจากฉันทมติร่วมของอัตวิสัยที่หลากหลาย (intersubjective knowledge) อันหมายถึง ความเข้าใจรวมหมู่และเอกลักษณ์ร่วม (Common Understanding and Shared Identities) มากกว่าความเชื่อว่าพลังความคิดเพียงอย่างเดียวจะสร้างการเปลี่ยนแปลงได้แบบแนวทาง Neo-Gramscian การศึกษาตามแนวทางนี้ชี้ให้เห็นเครื่องมือของคลังสมองในการส่งอิทธิพลต่อนโยบายคือการเผยแพร่ความคิด การวิเคราะห์และการถกเถียง (Heidi Ullrich อ้างถึงใน Stone and Denham, 2004)

การศึกษาเกี่ยวกับคลังสมองเหล่านี้ทำให้เห็นภาพรวมของเป้าหมาย บทบาทหน้าที่ วิธีการอันส่งผลต่อนโยบายและอิทธิพลของคลังสมอง ที่มีต่อรัฐและสังคม แต่ยังไม่มีการพูดถึงตัว “ความรู้” ที่เป็นทั้งเนื้อหา เครื่องมือและที่มาของความชอบธรรมของคลังสมอง โดยเฉพาะความรู้ทางเศรษฐศาสตร์ ดังนั้น บทความนี้จะวิเคราะห์ประเด็นดังกล่าวว่า “ความรู้” นั้นมีข้อถกเถียงและข้อเท็จจริงปรากฏไว้อย่างไรบ้างโดยใช้กรณีศึกษาจากมูลนิธิสถาบันเพื่อการพัฒนาประเทศไทยหรือทีดีอาร์ไอ

ข้อถกเถียงว่าด้วยความรู้ ข้อถกเถียงเกี่ยวกับความรู้ที่แหลมคมอันหนึ่งคือข้อถกเถียงของมิเชล ฟูกูต์ (Michel Foucault) เขาเห็นว่า ‘ความรู้’ ประเภทที่เป็น “การรับรู้ในฐานะสิ่งที่จริงแท้” (Recognized as True) “เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ได้ด้วยการค้าจุนของอำนาจที่จัดแจงไว้ให้” และอำนาจนั้นทำงานผ่าน “วัฒนธรรมธรรมเนียมประเพณี สถาบันและปัจเจกบุคคล” (Ellen, 2011) ซึ่งไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร สรุปความคิดของฟูกูต์เกี่ยวกับความรู้ไว้ว่า “ความรู้คืออำนาจที่กลไกการทำงานของอำนาจถูกพร่างไว้ด้วยกฎเกณฑ์และจารีตปฏิบัติต่าง ๆ ในสังคม โดยเฉพาะ “กฎเกณฑ์และจารีตปฏิบัติของผู้เชี่ยวชาญทั้งหลายในรูปของวาทกรรมเฉพาะ/วาทกรรมวิชาการว่าด้วยเรื่องนั้น ๆ” (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2551) และ “ความรู้” คือวาทกรรมที่มีระบบ กฎเกณฑ์และกระบวนการในการสร้างเอกลักษณ์และความหมายชนิดหนึ่งขึ้นมา ความรู้จึงมีฐานะเป็นทัศนคติหนึ่งมิใช่สัจธรรม (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2551) และ “ความรู้” ที่ผ่านกระบวนการทำให้หน้าเลื่อมใสศรัทธาและมีคุณธรรมสูง เป็นเทคนิคที่ทำให้ “ความรู้” กลายมา “ความจริง” จนเป็นเรื่อง “ปกติธรรมดา” (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2551)

ข้อถกเถียงเกี่ยวกับความรู้ไม่เพียงวางอยู่บนการถกเถียงว่า “ความรู้” คืออะไร แต่ยังมีข้อถกเถียงว่าด้วย “ความเป็นกลาง” ของความรู้ด้วย โดยในส่วนนี้เกเชียร เตชะพีระชี้ว่า ทัศนคติที่มีต่อความเป็นกลางของความรู้นั้นมี 2 ประการคือ ทัศนคติที่เชื่อว่าความรู้มีลักษณะสากล เป็นภาวะวิสัย ความรู้จึงเป็นกลางกับทัศนคติที่เชื่อว่า ความรู้ไม่มีมุมมองสากลและเป็นอัตวิสัย ดังนั้น จึงไม่มีความรู้ที่เป็นกลาง ในทัศนะของเกเชียร ความรู้ไม่จำเป็นต้องมีลักษณะสุดโต่งไปทั้งทางด้านใดด้านหนึ่ง เพราะมนุษย์มีจิตสำนึกและเรียนรู้ได้

ด้วยเหตุที่ว่า “ความรู้เป็นกลาง” ทำให้มนุษย์สามารถใช้สิ่งนี้เป็นเครื่องมือเพื่อรู้เท่าทันและวิพากษ์วิจารณ์ ฐานคติของระเบียบทางศีลธรรมและการเมืองที่ดำรงอยู่รอบตัว ในขณะที่เดียวกันอันตรายของความรู้ คือ ความรู้ เป็นระบอบของอำนาจ เป็นวาทกรรมแห่งอำนาจ มีฐานะนักวิชาการเป็นอัตลักษณ์ที่ทรงอำนาจ ทำให้ความรู้ ไม่เป็นกลางการปฏิเสธทัศนะใดทัศนะหนึ่งเป็นการกดทับกดขี่อีกทัศนะหนึ่งและ “นำไปสู่การหลงตัวเอง ไม่เข้าใจตัวเอง เข้าใจตัวเองผิด ปิดกั้นตัวเอง รังเกียจตัวเอง กระทั่งทำร้ายตัวเอง ซึ่งย่อมจะนำไปสู่การรังเกียจ และทำร้ายคนอื่นในที่สุด” (เกษียร เตชะพีระ, 2547)

นอกจากความรู้จะเป็นคำที่มีข้อถกเถียงในตัวเองแล้ว ยังมีข้อถกเถียงปลีกย่อยลงไปอีกเกี่ยวกับ “ความรู้ทางเศรษฐศาสตร์” เช่น Ha-Joon Chang นักเศรษฐศาสตร์ชาวเกาหลีจบการศึกษาระดับปริญญาเอก ด้านเศรษฐศาสตร์และสอนที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ได้วิพากษ์ประเด็นเกี่ยวกับการเปิดเสรีทางการค้า การศึกษากับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ บทบาทของรัฐ หรือคำถามที่ว่านโยบายเศรษฐกิจที่ดีต้องมาจากนักเศรษฐศาสตร์หรือไม่

Chang ถกเถียงต่อประเด็นดังกล่าวโดยแสดงหลักฐานและข้อเท็จจริงว่า การเปิดเสรีทางการค้า ลดการเติบโตทางเศรษฐกิจและเพิ่มความเหลื่อมล้ำในประเทศกำลังพัฒนาตลอด 3 ทศวรรษที่ผ่านมา เขาชี้ให้เห็นว่ามีหลักฐานน้อยที่บ่งชี้ว่าการศึกษามากขึ้นของประชากรนำไปสู่ความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ โดยยกตัวอย่างอัตราการรู้หนังสือในประเทศฟิลิปปินส์ที่สูงถึง 72% แต่มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจน้อยกว่า ได้วันที่มีอัตราการรู้หนังสือต่ำกว่าคือ 54% นอกจากนี้ เขายังยกตัวอย่างรัฐสวัสดิการที่ออกแบบมาดีนั้น สามารถสนับสนุนให้ประชากรแสวงหาโอกาสในการทำงานให้เปิดกว้างต่อการเปลี่ยนแปลงมากกว่า และไม่ได้ ทำให้คนขี้เกียจอย่างที่เข้าใจกัน ด้วยเหตุนี้เองในยุโรปจึงมีข้อเรียกร้องให้รัฐปกป้องการค้าน้อยกว่าในสหรัฐฯ ด้วยเหตุผลคือคนยุโรปรู้ว่าถึงแม้จะปิดโรงงาน พวกเขาก็ยังรักษาคุณภาพชีวิตและมีโอกาสรับการฝึกฝนสำหรับ งานใหม่ได้ และจากข้อเท็จจริงที่ Chang แสดงมานั้น ทำให้เห็นว่าประเทศญี่ปุ่น เกาหลี ได้วันและเงิน ในช่วงเศรษฐกิจรุ่งเรืองนั้น นโยบายเศรษฐกิจไม่ได้กำหนดโดยนักเศรษฐศาสตร์ (Ha-Joon Chang, 2012)

ไม่เพียงแต่ประเด็นด้านเศรษฐศาสตร์จะเป็นประเด็นที่มีการถกเถียงกันได้เท่านั้น กระทั่งสาขาวิชา เศรษฐศาสตร์ก็ยังมีประเด็นที่วิพากษ์วิจารณ์ได้ เช่น เกษียร เตชะพีระเสนอว่า ความรู้ทางเศรษฐศาสตร์นั้น เป็นปัญหาในตัวเอง ทำให้ความไม่รู้เศรษฐศาสตร์มีข้อดีคือไม่ถูกรอบงำจากความรู้เรื่องเศรษฐศาสตร์ เพราะการคิดแบบเศรษฐศาสตร์นั้นคิดอย่างวิทยาศาสตร์ซึ่งไม่คำนึงถึงเงื่อนไขหรือไม่ดูสถานการณ์เฉพาะ ของแต่ละสังคม คิดแบบจำลองสภาวะอุดมคติเหมือนในห้องทดลอง ทำให้เศรษฐศาสตร์มีจุดอ่อนคือไม่สัมพันธ์ กับโลกแห่งความจริง เอาแต่คำนวณปริมาณ มีการปรับปรุงโครงสร้างของวิชาน้อย ไม่สามารถให้คำตอบที่ใช้ ในโลกจริงนอกแบบจำลองได้ ดังนั้นนักเศรษฐศาสตร์ที่ดีจึงควรมีความรู้อื่น ๆ นอกเหนือจากความรู้ เรื่องเศรษฐศาสตร์ด้วย (เกษียร เตชะพีระ, 2555)

วัตถุประสงค์การวิจัย

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามายาคติของคลังสมองในเรื่องความรู้

แนวคิดทฤษฎี

จะเห็นได้ว่า “ความรู้” และ “ความรู้ทางเศรษฐศาสตร์” มิได้เป็นข้อสรุปสมบูรณ์เป็นที่ยอมรับโดยทั่วกัน แต่ยังเป็นประเด็น/พื้นที่ที่ถกเถียงทั้งในระดับญาณวิทยาและในระดับข้อเท็จจริง บทความนี้จึงจะทำการศึกษาว่าความรู้ของทีดีอาร์ไอนั้นมีความเป็นกลางและเป็นสากลหรือไม่ และจะเชื่อมโยงประเด็นดังกล่าวเข้ากับสถานะของผู้รู้ โดยใช้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับ อำนาจ/ความรู้ (Power/Knowledge) และวาทกรรม (Discourse) ของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault)

การศึกษาประวัติศาสตร์ของตัวแสดงหนึ่ง ๆ อาจทำได้หลายวิธี บทความวิจัยนี้เลือกที่จะศึกษาทีดีอาร์ไอในเชิงความสัมพันธ์ทางอำนาจที่มีการผลิต รับ-ส่งระหว่างทีดีอาร์ไอกับตัวแสดง/สถาบันอื่น ๆ ในบริบทสังคมไทย กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นการศึกษาทีดีอาร์ไอในสนามของอำนาจที่ตัวแสดงต่าง ๆ ส่งผลต่อกันและกัน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่ากรอบแนวคิดทฤษฎีเรื่องอำนาจ/ความรู้ (Power/Knowledge) และวาทกรรม (Discourse) จะช่วยทำความเข้าใจประเด็นดังกล่าวได้

ฟูโกต์เห็นว่า อำนาจกับความรู้ไม่สามารถแยกขาดจากกันได้ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างระบบความรู้ที่ถือกันว่าจริงกับลักษณะแบบแผนของอำนาจ ทำให้ความจริงของความรู้ไม่ได้เกิดขึ้นจากคุณสมบัติทางญาณวิทยาขององค์ความรู้ (ระบบตรรกะ ทฤษฎี ข้อพิสูจน์ คำอธิบาย) แต่เกิดจากอำนาจที่มากับความรู้ นั้นและอำนาจที่ความรู้นั้นผลิตขึ้นมา (ธงชัย วินิจจะกุล, 2534) ฟูโกต์อธิบายว่า ‘ความรู้’ ประเภทที่เป็น “การรับรู้ในฐานะสิ่งที่จริงแท้” (Recognized as True) “เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ได้ด้วยการจัดแจงต่าง ๆ ของอำนาจเท่านั้น” และอำนาจก็ทำงานผ่าน “วัฒนธรรม ธรรมเนียมประเพณี สถาบันและปัจเจกบุคคล” (Feder, K. Ellen, 2011)

ฐานคิดเรื่องอำนาจ/ความรู้ของฟูโกต์นั้นมาจากการที่เขามองอำนาจว่ากระจัดกระจายอยู่ทุกหนแห่ง เขาเห็นว่าควรสนใจศึกษาอำนาจที่เป็นเหตุการณ์ พฤติกรรมและความสัมพันธ์ในชีวิตปกติ อำนาจที่อยู่ในความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่เกิดขึ้นโดยเจตนาและไม่เจตนา เพ่งเล็งการกระทำและผลของอำนาจ เห็นว่าอำนาจไม่ได้มีแต่ด้านลบคือการกดขี่ บังคับหรือปิดกั้น แต่ยังมีด้านบวกคือการสร้างความรู้และวาทกรรม และอำนาจนั้นต้องการความรู้มารับ (ธงชัย วินิจจะกุล, 2534)

วาทกรรมจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของอำนาจ ธงชัย วินิจจะกุลอธิบายแนวคิดนี้ของฟูโกต์ไว้ว่า วาทกรรมกำหนดการรับรู้ความคิดและการแสดงออกของมนุษย์ วาทกรรมมีบทบาทต่อตรรกะ ความเข้าใจได้/เข้าใจไม่ได้ ความปกติ/ไม่ปกติ วาทกรรมมีความแตกต่างไปตามวัฒนธรรมและสถานการณ์ต่าง ๆ วาทกรรมมีอำนาจตัดสินเชิงคุณค่าเป็นสิ่งที่ฟูโกต์ให้ความสำคัญ ตัวอย่างเช่น “ประโยค ‘เขาเป็นคนเลวมากจึงร้ายวร้าย ได้ดิบได้ดี’ ‘ตำรวจแกะดำ ทุกจริตไม่เป็น’ แม้อาจจะเป็นความจริง และถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ แต่เป็นประโยคที่เข้าใจยาก ไม่เป็นที่ยอมรับ เพราะขัดกับวาทกรรมหลักในสังคมว่าด้วยความยุติธรรมและความดี” (ธงชัย วินิจจะกุล, 2534)

การที่วาทกรรม ‘มีอำนาจตัดสินเชิงคุณค่า’ ‘มีบทบาทต่อความเข้าใจได้’ ‘กำหนดการรับรู้ ความคิด และการแสดงออกของมนุษย์’ วาทกรรมจึงกลายเป็น ‘สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นให้เห็นว่าเป็นจริง’ ด้วย หมายความว่า

‘ความรู้-ความจริง’ นั้นเป็นสิ่งสร้างที่มีอำนาจจัดการความเป็นจริงภายนอก ดังจะเห็นได้ว่า ข้อเสนอและความเห็นของทีดีอาร์ไอถูกสังคมใช้เป็นเกณฑ์หรือมาตรฐานในการตัดสินคุณค่าของทางเลือกเชิงนโยบายต่าง ๆ ด้วย²

ฟูโกต์เสนอวิธีการที่จะทำให้ผู้ที่อยู่ในสนามวาทกรรมต่าง ๆ สามารถสังเกตวาทกรรมที่ครอบงำบุคคลนั้นไว้ 4 ประการคือ หนึ่ง หลักในการย้อนทวน (A Principle of Reversal) ด้วยการไม่รับความหมายวาทกรรมเฉพาะด้านที่เป็นบวกแต่ต้องรับรู้ลักษณะด้านลบของวาทกรรมด้วย สอง หลักความไม่ต่อเนื่อง (A Principle of Discontinuity) ที่ต้องจัดการวาทกรรมในฐานะปฏิบัติการของความไม่ต่อเนื่องที่ตัดขวางซึ่งกันและกัน อาจดำรงอยู่เคียงข้างกัน รวมทั้งอาจกันวาทกรรมอื่นออกไป หรือไม่รับรู้การคงอยู่ของวาทกรรมอื่น ๆ ได้ สาม หลักเฉพาะเจาะจง (A Principle of Specificity) ที่ถือว่าวาทกรรมคือการกระทำความรุนแรงต่อสิ่งต่าง ๆ มีผลทำให้ปรากฏการณ์ของวาทกรรมหนึ่ง ๆ เหมือนเป็นเรื่องปกติทั่วไป การศึกษาวาทกรรมจึงต้องถือว่าไม่มีเรื่องปกติทั่วไป และสี่หลักสภาวะภายนอก (A Principle of Exteriority) ที่ไม่มุ่งหาความหมายที่ซ่อนอยู่ในข้างสิ่งต่าง ๆ แต่ศึกษาความหมายบทวาทกรรมนั้น ๆ ดูที่การปรากฏ เงื่อนไขที่เป็นไปได้ภายนอก ฯลฯ (Robert J.C. Young, 1981)

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความนี้อาศัยวิธีศึกษาเชิงคุณภาพ ด้วยเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิ คือรายงานของทีดีอาร์ไอ บทสัมภาษณ์และข่าวที่เกี่ยวข้องกับทีดีอาร์ไอเป็นหลัก

ผลการศึกษา: ทีดีอาร์ไอกับ “ความรู้”

จากการศึกษาเอกสารข้างต้น ผู้วิจัยพบว่า “ความรู้” ของคลังสมองนั้น มิได้มีเงื่อนไขเป็นไปตามที่คลังสมองจำนวนหนึ่งกล่าวไว้ กล่าวคือ บทความนี้จะหลักฐานแสดงว่า “ความรู้” นั้นไม่เป็นกลางและไม่มีความเป็นสากล สิ่งที่ทำให้ความรู้นั้นได้รับการยอมรับคือสถานะของผู้รู้มากกว่าตัวความรู้ (รายงานการวิจัย) อย่างไรก็ตาม ควรจะต้องกล่าวเอาไว้ด้วยว่า สิ่งที่เกิดขึ้นนี้ไม่จำเป็นต้องเป็นเจตนาของคลังสมองเพราะจากงานชิ้นนี้มิได้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาเจตนาของคลังสมอง

ความรู้ไม่เป็นกลาง

ทีดีอาร์ไอก่อตั้งและนำเสนอภาพตัวเองกับสังคมในฐานะตัวเชื่อมทางนโยบายระหว่างผู้กำหนดนโยบายกับนักวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับข้อสรุปเกี่ยวกับคลังสมองของนักวิชาการบางกลุ่มว่า คลังสมองทำหน้าที่เป็น “สะพานเชื่อมระหว่างชุมชนนักวิชาการกับผู้กำหนดนโยบาย” (McGann, 2012) สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ ให้สัมภาษณ์ในโอกาสที่รับตำแหน่งประธานทีดีอาร์ไอว่า ทีดีอาร์ไอเป็น “กาวเชื่อม” หน่วยงานต่าง ๆ ด้วยการเป็นตัวแทนผู้บริโภคติดตามตรวจสอบสินค้าและบริการสาธารณะ เป็นตัวแทนพลเมืองตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล และเป็นตัวแทนประชาชนเรียกร้องความรับผิดชอบของรัฐต่อประชาชนในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งการทำงานของทีดีอาร์ไอ มีทั้งการศึกษาวิจัยในประเด็นต่างข้างต้น เช่น การหาทิศทางการพัฒนาประเทศใหม่ การต่อต้าน

² ดูตัวอย่างลักษณะถ้อยคำที่สื่อมวลชนใช้เกี่ยวกับทีดีอาร์ไอในเชิงที่เป็นสถาบันที่ให้คำตอบหรือชี้แนะสังคมได้ เช่น “ทีดีอาร์ไอชี้การศึกษาไทยเหลว” (มติชน 16 ก.พ. 2555) “ทีดีอาร์ไอแนะคุมแรงงานต่างด้าว” (มติชน 2 เม.ย. 2555) “ทีดีอาร์ไอติงประมุข 3 จีเอสอีคอม.ฮั่ว” (มติชน 18 ส.ค. 2555)

การคอร์รัปชัน การปฏิรูปการศึกษา การติดตามนโยบายประชานิยม และความพยายามเชื่อมต่อกับกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม เช่น ความพยายามทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายต่อต้านการคอร์รัปชัน สถาบันพระปกเกล้า คณะกรรมการการต่าง ๆ ของสภา (ไทยพับลิก้า, 2556)

“ความเป็นกลาง” หรือการไม่เลือกข้างคือ หลักการทำงานประการหนึ่งของทีดีอาร์ไอ แต่ ‘ความรู้’ เป็นกลางหรือไม่? ตัวอย่างเช่น ‘ความรู้’ เรื่องกลไกตลาด วิโรจน์ ณ ระนองให้สัมภาษณ์ไว้ในหนังสือ 60 ปี นิพนธ์ พัวพงศกรว่า

“...อาจารย์พณธ์ อยู่ยานนท์...บอกผมว่าอาจารย์จีระ (หงส์สดารมภ์) เน้นการสอนตามแนวทางของกลุ่มซิกาโก ซึ่งในขณะนั้นได้ชื่อว่า เป็นสำนักที่มีความเชื่อมั่นในกลไกตลาดมากจนแทบจะเป็นความศรัทธาในเชิงอุดมการณ์...” และเขาเห็นว่า “...แนวคิดพื้นฐานของอาจารย์นิพนธ์ดูจะไม่ได้ต่างจากแนวคิดของอาจารย์จีระมากนัก...” (ทีดีอาร์ไอ, 2551)

แต่ตามหลักฐานที่ปรากฏทีดีอาร์ไอเสนอทั้งการแทรกแซงกลไกตลาดและปล่อยให้กลไกตลาดทำงานตามแต่บริบท เช่น ทีดีอาร์ไอเรียกร้องรัฐปล่อยให้กลไกตลาดทำงาน

“...การเมืองไม่ควรเข้าไปแทรกแซง เพราะจะเป็นการทำลายระบบอุตสาหกรรมของพีชนัน ๆ ...สินค้าเกษตรไทยต้องปลดการเมือง...” (มติชน, 2555)

เสนอให้รัฐเลิกแทรกแซงราคายางเพราะทำให้รัฐสิ้นเปลืองงบประมาณ (มติชน, 2544) เช่นเดียวกับการแทรกแซงค่าเงินบาทว่า “(การ) ลดค่าเงินบาทต่ำกว่าความเป็นจริงนั้น มองว่าไม่ควรจะแข่งกันลดราคาค่าเงิน ควรปล่อยให้ค่าเงินเป็นไปตามกลไกตลาด การกระทำดังกล่าวอาจสร้างแรงจูงใจที่ไม่ดีและไม่มั่นคงเพิ่มประสิทธิภาพด้านต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจได้” (มติชน, 2551)

แต่ในบางครั้ง ทีดีอาร์ไอก็แนะนำให้รัฐแทรกแซงตลาด เช่น ทีดีอาร์ไอสนับสนุนรัฐบาลให้แทรกแซงค่าเงินบาทให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม³ หรืออย่างน้อยก็ต้องคอยกำกับควบคุมโดยผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานของรัฐ ตามที่อัมมารเห็นว่าควรระวังการแทรกแซงตลาดที่เป็นเรื่องของการเมือง โดยเฉพาะในเรื่องของอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราที่เขาเห็นว่า ธนาคารแห่งประเทศไทยควรเข้ามาควบคุมให้มีอัตราแลกเปลี่ยนที่เหมาะสมเป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจไทย⁴ ทีดีอาร์ไอสนับสนุนให้รัฐแทรกแซงตลาดแรงงานไม่ให้แรงงานมีอำนาจต่อรองกับบริษัทมากเกินไป⁵ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกันคือเรื่องการเปิดเสรีทางการค้านั้น ทีดีอาร์ไอไม่สนับสนุนการเปิดเสรีภาคอุตสาหกรรมเช่น อุตสาหกรรมการผลิตน้ำตาล⁶ แต่สนับสนุนการเปิดเสรีภาคบริการ เช่น ธุรกิจโทรคมนาคม⁷

³ เช่น “ทีดีอาร์ไอชี้ ศก. ปี 52 เสี่ยงเกิดภาวะเงินฝืด,” มติชน (30 พ.ย. 2551) น. 1, 5. และ “ทีดีอาร์ไอเตือน ‘ชวน’ เร่งแก้ค่าเงินบาทตึงเทวก่อนเดินตามรอยอียู,” มติชน, (21 ก.พ. 2541), น. 2. เป็นต้น

⁴ ดูเพิ่มเติมใน “‘อัมมาร’ ดึงบท. ยึดหุ่นนโยบายเงินบาท,” มติชน (13 ก.ย. 2546), น. 6.

⁵ เช่น “ทีดีอาร์ไอฟันธง 6 เดือนจรัลล้มลายทางความเชื่อมั่นพื้นฐานประสิทธิภาพรัฐบาลก่อนกู้เศรษฐกิจ,” ไทยโพสต์ (8 มิ.ย. 2540), น. 2.

⁶ เช่น “ทีดีอาร์ไอไม่หนุนเปิดเสรีน้ำตาล”, (21 เมษายน 2543), มติชน, น.8.

⁷ เช่น “ดันไทยเจรจาหลายสินค้าบริการพร้อมกันทีดีอาร์ไอแนะเทคนิครับมือ ‘อี-คอมเมิร์ซ,’” มติชน, (29 ก.พ. 2543), น. 8.

ในความเป็นจริงการสนับสนุนให้รัฐรักษาค่าเงินบาทในระดับต่าง ๆ กันตามสถานการณ์เศรษฐกิจด้วยการให้เงินบาทยืดหยุ่นตามกลไกตลาดหรือควบคุมค่าเงินบาทไม่ให้ค่าเงินบาทสูงหรือต่ำในแต่ละช่วงเวลา อดหนุนสินค้าเกษตรบางชนิดและไม่อดหนุนสินค้าเกษตรบางชนิด เปิดเสรีบางภาคธุรกิจและไม่เปิดเสรีบางภาค ย่อมมีผลได้ต่อกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มหนึ่งและส่งผลเสียต่อกลุ่มผลประโยชน์อีกกลุ่มหนึ่ง

แม้ว่าที่ตีอาร์ไอจะเปลี่ยนแปลงจุดยืนในเรื่องการแทรกแซงตลาดโดยรัฐตามเงื่อนไขต่าง ๆ แต่ภายใต้การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ก็มีแกนสำคัญคือเหตุผลในการคัดค้านการแทรกแซงตลาดโดยรัฐว่า เป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณและทำลายอุตสาหกรรมนั้น ๆ และจะสนับสนุนให้รัฐแทรกแซงตลาดด้วยเหตุผลว่า มีประโยชน์ทางเศรษฐกิจ จึงกล่าวได้ว่าถึงที่สุดแล้วข้อเสนอที่สนับสนุนหรือคัดค้านการแทรกแซงตลาดโดยรัฐของที่ตีอาร์ไอเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์สำคัญคือมุ่งการขยายตัวทางเศรษฐกิจ⁸

ไม่ว่าผลลัพธ์ในระยะยาวจะเป็นอย่างไร แต่ผลเบื้องต้นที่เกิดขึ้นคือการสนับสนุนการแทรกแซงกลไกตลาดเพื่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจนั้นผู้ได้ประโยชน์โดยตรงคือนายทุนและการคัดค้านการแทรกแซงตลาดด้วยเหตุที่ว่าป็นภาระทางงบประมาณหรือทำลายตลาดสินค้าชนิดใดชนิดนั้นหนึ่งผู้ที่ได้รับผลกระทบในด้านลบโดยตรงคือคนงาน

อย่างไรก็ตาม มิได้หมายความว่าที่ตีอาร์ไอไม่สนใจความเป็นอยู่ของคนงาน เพียงแต่ว่าที่ตีอาร์ไอเห็นว่าคนงานสามารถได้ผลประโยชน์ผ่านหลัก “marginal productivity” หรือความยุติธรรมเชิงเศรษฐกิจ (economic justice) ของเศรษฐศาสตร์ทุนนิยมกระแสหลัก อันเป็นหลักการกระจายทรัพยากรที่ถือว่าบริษัทจะยินดีจ่ายค่าจ้าง เมื่อคนงานทำกำไรหรือประโยชน์ให้บริษัทและไม่ยินดีจ่ายหากคนงานเพิ่มรายได้ให้แก่บริษัท น้อยกว่าต้นทุนที่บริษัทจ่าย (Encyclopedia Britannica, 2016) นั่นคือ คนงานจะได้ค่าจ้างแรงงานต่อเมื่อทำกำไรให้บริษัทได้มากกว่าค่าแรงที่บริษัทจ่ายให้แรงงาน และคนงานจะได้ค่าจ้างแรงงานเพิ่มต่อเมื่อต้องสามารถเพิ่มผลิตภาพขึ้นต่ำให้เท่ากับค่าจ้างแรงงานส่วนที่เพิ่มเสียก่อน ซึ่งการคำนวณค่าจ้างแรงงานนี้ตามหลักวิชาไม่ได้มีแต่เพียงทฤษฎีผลิตภาพเพิ่ม (Marginal Productivity Theory) เท่านั้นแต่ยังมีวิธีคำนวณอีกหลายทฤษฎี เช่น ทฤษฎีค่าจ้างยุติธรรม (Just Wage Theory) หรือทฤษฎีการเจรจาต่อรองค่าจ้าง (Bargaining Theory of Wages) เป็นต้น (ขวลิต สละ, 2551)

ที่ตีอาร์ไอจึงให้ความสำคัญกับธุรกิจก่อน ดังที่ สมชัย จิตสุชน ผู้อำนวยการวิจัยด้านการพัฒนาเศรษฐกิจส่วนรวมและการกระจายรายได้ของที่ตีอาร์ไอเคยกล่าวว่า

“เม็ดเงินแสนล้านบาทที่จะใส่ไปในระบบรัฐบาลไม่ควรเอาไปใส่ในรากหญ้าเป็นหลักเพราะไม่ใช่เรื่องเร่งด่วนในขณะนี้ แต่ควรจะนำไปช่วยธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (เอสเอ็มอี) และภาคการส่งออกเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับมหภาคมากกว่า” (มติชน, 2551)

‘กลไกตลาด’ จึงเป็นคำอธิบายที่ให้ประโยชน์คนกลุ่มหนึ่งและไม่ให้ประโยชน์กับคนอีกกลุ่มหนึ่ง มิได้เป็นกลางเป็นประโยชน์แก่ทุกภาคส่วนเสมอหน้ากัน ‘กลไกตลาด’ จึงเป็นอำนาจของ “ผู้รู้”/‘ความรู้’ สร้างความชอบธรรมในการโยกย้ายทรัพยากรส่วนรวมให้กับคนกลุ่มหนึ่งก่อนคนอีกกลุ่มหนึ่ง ด้วยการจัด

⁸ ดูหลักคิดนี้ของที่ตีอาร์ไอได้จากข้อเสนอจำนวนมากของที่ตีอาร์ไอในเรื่องของการรักษาระดับค่าเงินบาท การมีมาตรการสนับสนุนการส่งออก การลงทุน การสร้างโครงสร้างพื้นฐาน การยกระดับทักษะแรงงาน ฯลฯ

ประเภทว่านโยบายชนิดใดเป็น ‘ความรู้’ หรือไม่ ‘ความรู้’ ดังที่เห็นได้บ่อยครั้งจากการจัดประเภท การแทรกแซงกลไกตลาดเป็น “การขาดความรู้หรือไม่เป็นไปตามหลักการ” ในกรณีที่เป็นนโยบายและโครงการ ที่กระจายทรัพยากรไปยังประชาชนรากหญ้า และการแทรกแซงกลไกตลาดแบบเดียวกันนี้จะถูกจัดประเภท เป็น “ความรู้/เป็นไปตามตามหลักการ” หากเป้าหมายในการแทรกแซงของรัฐเพื่อสนับสนุนการค้าการลงทุน เพื่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจ

‘ความรู้’ เรื่องกลไกตลาดสามารถเป็นกลางหรือไม่อาจสะท้อนได้จากคำสัมภาษณ์ของสมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ ประธานทีดีอาร์ไอคนปัจจุบันเกี่ยวกับการเปิดเสรีภาคบริการว่า

“จากข้อเสนอของฝ่ายสหรัฐให้มีการเปิดเสรีสินค้าและบริการโทรคมนาคม นั้น ...หากมีการเปิดเสรีโทรคมนาคมจะทำให้ธุรกิจมีการแข่งขันสูงขึ้น ผู้ที่ ได้รับประโยชน์คือผู้บริโภคและภาคธุรกิจ ขณะที่ผู้ประกอบการเดิมจะได้รับ ผลกระทบอย่างแน่นอนซึ่งต้องมีการปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลง”

“ส่วนการเปิดเสรีภาคบริการก่อสร้างจะทำให้ผู้ประกอบการของสหรัฐเข้ามา ประมูลงานภาครัฐมากขึ้นจากปัจจุบัน ที่มีผู้เข้าร่วมประมูลโดยเฉพาะ โครงการใหญ่ ๆ ไม่กี่ราย ทำให้ภาครัฐมีทางเลือกมากขึ้น ขณะเดียวกัน กฎหมายของสหรัฐที่ห้ามให้สินบนแก่รัฐบาลต่างประเทศจะทำให้การประมูล งานของรัฐมีความโปร่งใสมากขึ้น”

“อย่างไรก็ตามการเปิดเสรีด้านบริการที่น่าเป็นห่วงคือ การเปิดเสรีการให้ คำปรึกษาทางวิชาการที่อาจกระทบกับการพัฒนาทางวิชาการได้เพราะ เป็นงานในกลุ่มเล็ก ๆ หากมีคู่แข่งมากขึ้นจะทำให้ผู้ที่อยู่ในวงการนี้ได้รับ ผลกระทบ”

(มดิชน, 2549, เน้นคำโดยผู้วิจัย)

ความรู้ไม่สากล

อันที่จริงการถกเถียงกันด้วยตรรกะข้อมูลข้อเท็จจริงสมควรเป็นตัวแทนความรู้ได้โดยไม่ต้องผูกติดกับ สถานะทางวิชาการของผู้พูด ทว่าเพื่อให้เห็นประเด็นเรื่องความหลากหลายของความรู้โดยไม่ต้องไปข้องแวะ กับประเด็นเรื่องสถานะของคู่ถกเถียง บทความวิจัยนี้จึงยกตัวอย่างข้อถกเถียงในหมู่นักวิชาการผู้เป็นที่ยอมรับ สถานะความรู้กันอยู่แล้ว คือ มีตำแหน่งทางวิชาการโดยมีโครงการจำนำข้าวเปลือกของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ เป็นกรณีตัวอย่าง

โครงการจำนำข้าวเปลือกเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตรตามคำชี้แจง ของรัฐบาลโครงการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชนด้วยการยกระดับราคาสินค้าเกษตร และให้เกษตรกรเข้าถึงแหล่งเงินทุน เริ่มต้นจากการรับจำนำข้าวเปลือกเจ้าและข้าวเปลือกหอมมะลิความชื้น ไม่เกินร้อยละ 15 ที่ราคาเกวียนละ 15,000 บาท และ 20,000 บาท ตามลำดับ (ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร, 2554)

การตั้งราคาจำนำข้าวเปลือกทั้งสองชนิดสูงกว่าราคาตลาด ทำให้รัฐบาลถูกวิพากษ์วิจารณ์ และตั้งคำถามมากทั้งจากฝ่ายค้านและนักวิชาการทีดีอาร์ไอ รองศาสตราจารย์ ดร. นิพนธ์ พัวพงค์กร

อดีตประธานที่ตีอาร์ไอผู้ทำวิจัยเรื่อง โครงการศึกษามาตรการแทรกแซงตลาดข้าวเพื่อป้องกันการทุจริต: การแสวงหาคำตอบแทนส่วนเกินและเศรษฐกิจศาสตร์การเมืองของโครงการรับจำนำข้าวเปลือก เสนอข้อถกเถียงไว้ว่า โครงการนี้เป็นประโยชน์กับชาวนาที่ร่ำรวยและชาวนาขนาดกลางมากกว่าชาวนารายย่อยที่ยากจน ใช้ภาษีประชาชนในการแทรกแซงตลาดข้าวจำนวนมาก มีงบประมาณรั่วไหลและเกิดการสูญเปล่าจำนวนมหาศาลทั้งทางตรงและทางอ้อม ทำลายอุตสาหกรรมข้าว ทำให้การส่งออกข้าวลดลง ผู้ค้าข้าวอาจต้องออกจากตลาดและไทยจะสูญเสียความสามารถในการแข่งขันในธุรกิจนี้ในตลาดโลก (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2556) เขาเปรียบเทียบว่า การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอันเป็นโครงการที่มีประโยชน์ต่อประชาชน 60 ล้านคนยังใช้เม็ดเงินน้อยกว่าโครงการจำนำข้าวที่มีผลประโยชน์ต่อชาวนาเพียง 3 ล้านคน (ไทยพลัติก้า, 2555) และเสนอให้รัฐบาลยกเลิกโครงการนี้ทันที

อย่างไรก็ตาม นักวิชาการจำนวนหนึ่งไม่เห็นด้วยกับคำวิเคราะห์วิจารณ์ของทีดีอาร์ไอ ยกตัวอย่างเช่น ศาสตราจารย์ ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์ อดีตอาจารย์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ยอมรับว่า โครงการจำนำข้าวนี้ให้ราคาสูงใช้งบประมาณมาก ทำให้ราคาข้าวในประเทศสูงขึ้นและอาจส่งผลเสียต่อผู้บริโภคที่มีรายได้น้อย แต่เขาสันนิษฐานโครงการนี้ เขามองว่า นี่คือ “โครงการปฏิรูปสังคม” ที่จะทำให้อาณาชนสามารถสะสมทุนเพื่อเลื่อนสถานะทางสังคมหรือนำไปลงทุนในการศึกษาบุตรหลาน ในภาพรวมโครงการนี้จะทำให้อาณาชนมีอำนาจต่อรองทางการเมืองมากขึ้น ซึ่งชนชั้นกลางและชนชั้นนำของไทยไม่ต้องการให้เกิดสภาพเช่นนี้ จึงไม่เห็นด้วยกับโครงการดังกล่าว (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2555) เนื่องจากเป็นโครงการปฏิรูปสังคมจึงเป็นธรรมดาที่งบประมาณที่จัดสรรลงไปกับโครงการนี้จะขาดทุน

ทีดีอาร์ไอแถลงข่าวชี้แจงต่อข้อเขียนของ ศาสตราจารย์ ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์ สามประเด็นคือ หนึ่ง ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยแสดงให้เห็นตัวเลขว่า ชาวนายากจนได้ประโยชน์น้อยกว่านั้นเป็นความจริง สอง การที่รัฐแทรกแซงกลไกตลาดนั้นไม่มีประสิทธิภาพนำไปสู่การเล่นพรรคเล่นพวกและการรั่วไหลแตกต่างจากการปล่อยให้กลไกตลาดทำงานที่จะทำให้ผู้อยู่ในตลาดต้องปรับตัวและพัฒนาคุณภาพ ผู้ที่ได้รับผลตอบแทน “เป็นสัดส่วนกับต้นทุนและหยาดเหงื่อแรงงานของตนเอง” (ประชาไท, 2555) และสาม ความเข้มแข็งทางการเมืองของชาวนาที่นิธิตั้งข้อสังเกตนั้นต้องแลกกับความอ่อนแอของภาคเศรษฐกิจทั้งภาคอุตสาหกรรมและการเงินการคลังของรัฐ

ศาสตราจารย์ ดร. เกษียร เตชะพีระ อาจารย์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แสดงความเห็นว่าการเมืองในตลาดข้าวไทยและการรับจำนำข้าวด้วยราคาสูงนี้คือการเกลี้ยผลประโยชน์ใหม่ในตลาดข้าวไทยเป็นการ “politicize ระเบียบนโยบายที่เคยสงบเงียบแบ่งปันกันกันอย่างราบคาบ (โดยอาจไม่เท่าเทียมหรือเป็นธรรมแก่ฝ่ายต่าง ๆ และสังคมก็ได้) ขนาดใหญ่ ก่อให้เกิดการขัดแย้งต่อสู้อย่างดุเดือดในภาคส่วนต่าง ๆ” (เกษียร เตชะพีระ, 2555ก)

นอกจากนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์และด้านรัฐศาสตร์แล้ว ยังมีนักวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเดียวกันกับ รองศาสตราจารย์ ดร. นิพนธ์ คือ รองศาสตราจารย์ ดร. พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์ อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ชี้ประเด็นว่า การกำหนดนโยบายเศรษฐกิจเป็นการเมืองในตัวเองไม่ว่ารัฐจะเข้าไปแทรกแซงโดยตรงหรือไม่ก็ตามและมีความเห็นว่ามีนักวิชาการผู้คัดค้านนโยบาย

ที่สร้างอำนาจต่อรองให้ประชาชนแต่ไม่เคยคัดค้านนโยบายที่ใช้งบประมาณใกล้เคียงกันหรือมากกว่าด้วยเหตุผลอย่างเดียวกัน เป็นนักวิชาการที่เข้าข้างนายทุนพ่อค้าข้าว (พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์, 2555 และ ประชาไท, 2555ก)

การถกเถียงกันของความรู้หลากหลายชนิดโดย ‘ผู้รู้’ หลายคนทำให้เห็นว่า ไม่ว่าผลกระทบที่แท้จริงของนโยบายจำนำข้าวจะเป็นอย่างไร แต่ ‘ความรู้’ ที่นำมาประเมินผลนโยบายนี้นั้นไม่ได้มีเพียงชุดเดียว

ตารางเปรียบเทียบมุมมองของนักวิชาการต่าง ๆ ต่อโครงการจำนำข้าวของรัฐบาลยิ่งลักษณ์

ประเด็น	ทีดีอาร์ไอ	นิธิ เอียวศรีวงศ์	เกษียร เตชะพีระ	พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์
จุดยืน	กลไกตลาดเสรีบริหารจัดการอุตสาหกรรมข้าวได้ดีกว่ารัฐ	โครงการปฏิรูปสังคม	การเมืองของการจำนำข้าว	ตลาดข้าวไทยไม่เสรี
ข้อถกเถียงหลัก	รัฐ, อุตสาหกรรมข้าว, และชาวนาเสียประโยชน์	ชาวนามีอำนาจต่อรองเพิ่มมากขึ้น	มีการเกลี้ยผลประโยชน์ใหม่ในตลาดข้าว	ยึดผลประโยชน์ชาวนามากกว่าพ่อค้าและชนชั้นนาย
ข้อโต้แย้ง	1. จากข้อมูลและแบบจำลองพบว่าชาวนายากจนได้ส่วนแบ่งน้อย	1. ตัวเลขของทีดีอาร์ไอเป็นตัวเลขสมมติอาจไม่เป็นจริงและต่อให้เป็นจริงก็ติดขัดชาวนายากจนกว่าไม่ได้อะไรเลย	1. เป็นนโยบายที่จะเปลี่ยนระเบียบเก่าของตลาดข้าวไทย	1. ในตลาดข้าวไทยชาวนายากจนแบกรับความเสี่ยงมากที่สุด
	2. รัฐเสียโอกาสในการใช้งบประมาณกับโครงการอื่นๆที่ได้ผลดีต่อสังคมโดยรวมมากกว่า	2. งบประมาณอื่นๆเช่นงบประมาณทางทหารสมควรถูกตั้งคำถามมากกว่างบอุดหนุนชาวนา	2. โครงการนี้เสี่ยงสูงซึ่งงบมากไม่อาจจะทำได้เนื่องยาวนาน	2. ภาวะค้าประกันในโครงการจำนำข้าวมีสัดส่วนน้อยเพียงร้อยละ 6.6
	3. การแทรกแซงของรัฐไม่มีประสิทธิภาพนำไปสู่การเล่นพรรคเล่นพวก	3. ชนชั้นกลางและชนชั้นนายไทยไม่ชอบการที่ชาวนามีอำนาจต่อรองมากขึ้น	3. รัฐเกลี้ยผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในภาคส่วนเศรษฐกิจต่างๆใหม่ผู้เสียประโยชน์ยอมพยายามต่อต้านคัดค้าน	3. ต้นทุนค่าเสียโอกาสจากโครงการนี้มีได้มากกว่าต้นทุนค่าเสียโอกาสจากโครงการอื่นที่คล้ายคลึงกัน
	4. กลไกตลาดมีประสิทธิภาพมากกว่าทำให้คนอยู่ในระบบตลาดต้องปรับตัวได้สินค้าดีและคนเก่ง	4. หากรัฐไม่แทรกแซงแรงงานเข้าสู่ตลาดแรงงานโดยขาดอำนาจต่อรอง	4. การห้ามรัฐไม่ให้แทรกแซงตลาดฟุ้งไม่ขึ้น	4. รัฐต้องช่วยเหลือพ่อค้าข้าวหรือช่วยชาวนา?

อภิปรายผล: สถานะของผู้รู้

นักวิจัยไม่ได้แสดงความเห็นในฐานะนักวิจัยเพียงประการเดียว แต่ยังแสดงความเห็นในฐานะอื่น ๆ ด้วย ทำให้ข้อคิดเห็นของนักวิจัยมีโอกาสที่จะไม่ได้เป็นข้อคิดเห็นที่มาจากหลักฐาน ข้อเท็จจริงหรือข้อสรุปจากการวิจัยส่งผลให้สิ่งที่นักวิจัยในฐานะ ‘ผู้รู้’ หรือ ‘ผู้เชี่ยวชาญ’ กล่าว อาจไม่จำเป็นต้องเท่ากับความจริงเสมอไป ในกรณีของทีดีอาร์ไอนั้นเมื่อมองย้อนไปในอดีตก็จะพบว่า “ความรู้” ในรูปแบบของคำเตือนและข้อเสนอแนะของทีดีอาร์ไอหลายประการไม่ได้ปรากฏเป็นความจริง ยกตัวอย่างเช่นการประเมินวิกฤติเศรษฐกิจในปี 2540 ที่บุคลากรของทีดีอาร์ไอหลายท่านมีโอกาสมองย้อนและวิพากษ์วิจารณ์เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหลายวาระโอกาส

ฉลองภพ สุสังกรกาญจน์ อดีตประธานทีดีอาร์ไอ อธิบายต้นเหตุของวิกฤติเศรษฐกิจดังกล่าวหลังจากเกิดเหตุการณ์แล้วว่า “พฤติกรรมหลายอย่างที่ไม่สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งการบริโภคอย่างไม่พอเพียง การลงทุนอย่างไม่พอเพียง การก่อหนี้อย่างไม่พอเพียง การประเมินศักยภาพเศรษฐกิจไทยที่สูงเกินจริง⁹ การแข่งขันกันเกินพอกันในประเทศ และระหว่างประเทศ รวมถึงการขาดธรรมาภิบาลที่ตื้นเขิน เป็นปัจจัยที่อยู่เบื้องหลัง วิกฤติเศรษฐกิจในปี 2540” (กรุงเทพธุรกิจ, 2548)

อัมมาร สยามวาลา นักวิชาการเกียรติคุณและอดีตประธานทีดีอาร์ไอได้อธิบายวิกฤติเศรษฐกิจ 2540 หลังจากเหตุการณ์ผ่านมาหนึ่งปีและนำเสนอในการประชุมที่ปรึกษาระดับสูง (the High-Level Consultative

⁹ เน้นคำโดยผู้วิจัย

Meeting) จัดโดย UNDP ประเทศไทยสรุปความว่า แม้ว่าการที่ประเทศไทยยอมรับความผูกพันตาม Article VII ของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ที่เรียกร้องให้ยกเลิกมาตรการควบคุมธุรกรรมเคลื่อนย้ายเงินตราต่างประเทศและการตั้ง BIBF จะเป็นหมุดหมายสำคัญของวิกฤติเศรษฐกิจ รวมถึงการตัดสินใจที่ผิดพลาดของภาคเอกชน แต่ความผิดพลาดนั้นอยู่ที่ความล้มเหลวทางนโยบายและการกำกับดูแลภาคการเงินของธนาคารแห่งประเทศไทยด้วย (Siamwalla and Sobchokchai, 1998) อัมมารยังเสริมอีกด้วยว่า วิกฤติครั้งนี้นั้นแสดงความล้มเหลวของเทคโนโลยีสารสนเทศทั้งธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานประมาณและสภาพัฒนาฯ ซึ่งเคยเป็นหน่วยงานสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทยมาสองทศวรรษ (Siamwalla and Sobchokchai, 1998)

ทีดีอาร์ไอวิพากษ์รัฐบาลที่บริหารประเทศในขณะนั้นเกี่ยวกับการจัดการวิกฤติเศรษฐกิจและมีความเห็นว่า วิกฤติครั้งนั้นเป็นปัญหาทั้งจริยธรรมและความสามารถของเทคโนโลยี ทำให้ไม่สามารถเตรียมการและรับมือกับวิกฤตการณ์ได้ แต่ในระยะเวลาก่อนเกิดวิกฤติเศรษฐกิจไม่ปรากฏว่า ทีดีอาร์ไอทักท้วงหรือแสดงข้อมูลให้เห็นประจักษ์ว่า เศรษฐกิจของไทยอยู่ในภาวะเสี่ยงมากน้อยเพียงใด งานวิจัยที่ทีดีอาร์ไอได้รับการว่าจ้างให้ทำการวิจัยในปี จาก 2527 ถึง 2540 มีโครงการวิจัยเกี่ยวข้องกับระบบการเงินน้อย กล่าวคือ ในปี 2540 มีการวิจัยเกี่ยวกับวิกฤติเศรษฐกิจเพียงโครงการเดียวคือ “โครงการวิจัยเรื่องวิวัฒนาการทางการเงินของไทยและวิกฤตการณ์ในปัจจุบัน” ที่ได้รับการว่าจ้างจาก Nomura Research Institute ของญี่ปุ่นซึ่งก็เป็นงานวิจัยเพื่อทบทวนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้ว ในช่วงเวลาก่อนหน้านั้นก็มีงานวิจัยชื่อ “การวิเคราะห์ระบบการเงินในประเทศไทย” ว่าจ้างโดย USAID ในปี 2529 และงานวิจัยเรื่อง “แนวโน้มของเศรษฐกิจเอเชียในปี 2543” และ “เศรษฐกิจไทยในปี 2543” ในปี 2535 กระทั่งในช่วงเวลาก่อนเกิดวิกฤติเศรษฐกิจสองสามปีก็ไม่ม้งานวิจัยสำคัญเกี่ยวกับประเด็นระบบการเงินของประเทศ (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย 20 ปีทีดีอาร์ไอ, 2548) การสัมมนาวิชาการประจำปีของทีดีอาร์ไอไม่เคยบรรจุประเด็นนี้เป็นหัวข้อหลักมาก่อนเกิดวิกฤติ (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย 20 ปีทีดีอาร์ไอ, 2548:) หนังสือ 20 ปีทีดีอาร์ไอที่รวบรวมงานวิจัยของทีดีอาร์ไอตั้งแต่ก่อตั้งจนถึงปี 2548 ให้ข้อมูลว่าทีดีอาร์ไอมีคลังความรู้เกี่ยวกับระบบการเงินของไทยโดยตรงค่อนข้างน้อย คือ ประมาณ 20 โครงการจากจำนวนโครงการวิจัยต่าง ๆ เกือบ 800 โครงการ

อาจจะด้วยเหตุผลที่ว่า ทีดีอาร์ไอไม่มีการทำงานวิจัยเรื่องระบบการเงินอย่างต่อเนื่องทำให้ประธานทีดีอาร์ไอในเวลานั้นออกมาให้ความเห็นเกี่ยวกับเศรษฐกิจไทยในเดือนมีนาคม 2540 ว่า “ประเทศไทยยังมีแนวโน้มที่ดีอยู่มาก ดังจะเห็นได้จากการที่บริษัทรถยนต์รายใหญ่ ๆ ของโลกยังคงเข้ามาลงทุนในประเทศอยู่อย่างต่อเนื่อง”¹⁰ (กรุงเทพธุรกิจ, 2540) ก่อนเกิดวิกฤติเศรษฐกิจครั้งใหญ่ของไทยในอีกไม่กี่เดือนต่อจากนั้นที่มีหมุดหมายสำคัญคือธนาคารแห่งประเทศไทยประกาศไม่แทรกแซงตลาดแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ ในวันที่ 2 กรกฎาคม 2540

หรืออีกตัวอย่างหนึ่งของการพูดในสถานะของผู้รู้ที่เป็นกรณีปัจจุบันคือ รายงานวิจัยเกี่ยวกับนโยบายจำนำข้าวเปลือกทุกเม็ดของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ซึ่งนิพนธ์ พัวพงศกร นักวิจัยของทีดีอาร์ไอได้ทำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนโยบายนี้ 3 โครงการคือ หนึ่งใน “โครงการศึกษามาตรการแทรกแซงตลาดข้าวเพื่อป้องกันการทุจริตการแสวงหาค่าตอบแทนส่วนเกินและเศรษฐกิจศาสตร์การเมืองของโครงการรับจำนำข้าวเปลือก” ปี 2553

¹⁰ เน้นคำโดยผู้วิจัย

สอง โครงการ “ยุทธศาสตร์ข้าวไทย การวิจัยพัฒนาข้าวไทยและการมองไปข้างหน้า” ปี 2556 และสาม “โครงการศึกษาวิจัยเรื่องการทุจริตกรณีการศึกษา: โครงการรับจำนำข้าวทุกเม็ด” ปี 2557 แม้ว่าในรายงานการวิจัยดังกล่าวผู้วิจัยจะระบุระดับความมั่นใจของผู้วิจัยลงไปในรายงานด้วยเพื่อให้ทราบระดับความมั่นใจในหลักฐานข้อเท็จจริงที่ผู้วิจัยค้นพบ ซึ่งการระบุระดับความมั่นใจในประเด็นสำคัญหลายครั้งใช้การสอบถามความเห็น คาดการณ์หรือสันนิษฐาน เช่น ในรายงานโครงการวิจัยเรื่อง “การคอร์รัปชันกรณีศึกษา: โครงการจำนำข้าวทุกเม็ด” นิพนธ์เขียนไว้ว่า “การศึกษาเรื่องการทุจริตในขั้นตอนอื่น ๆ ของการจำนำข้าวไม่สามารถทำได้โดยตรง ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการออกแบบสอบถามผู้เกี่ยวข้องเกี่ยวกับความรู้และทัศนคติว่าโครงการรับจำนำข้าวมีการทุจริตอยู่ในระดับมากน้อยเพียงใด” (นิพนธ์ พัวพงศกร, 2557) “ผู้วิจัย เชื่อว่า โรงสีเหล่านี้ต้องมีเส้นสายทางการเมืองจึงจะสามารถลักลอบนำข้าวเปลือกในโครงการรับจำนำไปทำข้าวหนึ่งได้” หรือ “ผู้วิจัย คาดว่า เจ้าของโกดังและเจ้าของโรงสีหลายแห่งได้ประมูลซื้อข้าวจากรัฐเพื่อนำไปส่งคืนโกดังกลาง” หรือ “ผู้วิจัย เชื่อว่า ตัวเลขสต็อกขั้นสูง (14.80 ล้านตัน) ที่คำนวณจากข้อสมมติว่า ข้าวเก่าที่รัฐบาลระบายออกในสองปีถูกเวียนเทียนส่งเข้าโกดังกลางแทนข้าวจากโครงการจำนำในสมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ น่าจะใกล้เคียงความจริง” เป็นต้น (เน้นคำโดยผู้วิจัย)

ผลของรายงานดังกล่าวถูกสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ปปช.) ใช้ประกอบการชี้มูลและเสนอถอดถอนนายกรัฐมนตรีโดย ในปี พ.ศ. 2557 นายวิชา มหาคุณ กรรมการ ปปช. กล่าวว่า หากไม่มีการวิเคราะห์วิจัยทางเศรษฐศาสตร์ของทีดีอาร์ไอ ปปช. ก็ไม่สามารถที่จะชี้มูลความผิดกับนางสาวยิ่งลักษณ์และรัฐบาลได้ (ไทยรัฐ, 2557) และนิพนธ์ ถูกเรียกตัวเป็นพยานโจทก์ในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในคดีดังกล่าว

กรณีตัวอย่างทั้ง 2 แสดงให้เห็นว่า ถ้อยแถลงของผู้รู้/ผู้เชี่ยวชาญในวาระหนึ่ง ๆ นั้นประกอบด้วยความรู้ ข้อเท็จจริง ข้อมูลจากงานวิจัย รวมถึง ความคิดความเห็นของผู้พูดเอง ซึ่งไม่จำเป็นต้องถูกต้องตรงกับความ เป็นจริงเสมอไป และแม้ว่าผู้รู้จะชี้แจงถึงระดับความเชื่อมั่นต่อหลักฐานของตนเองว่า เป็นเพียงระดับที่ “เชื่อว่า” “สันนิษฐานว่า” “อาจจะ” แต่การที่ถ้อยแถลงปรากฏภายใต้สิทธิอำนาจนักวิจัยตามสถานะของผู้พูดความคิดเห็นดังกล่าวก็สามารถปรากฏผลในระดับที่มีผู้เชื่อถือเป็น “ความจริง”

ข้อสรุป

จากการศึกษาเปรียบเทียบถ้อยแถลงของทีดีอาร์ไอกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นจะเห็นว่า ความรู้ของทีดีอาร์ไอนั้นไม่เป็นกลาง ไม่เป็นสากล ความรู้ของทีดีอาร์ไอไม่เท่ากับความ เป็นจริง ไม่สามารถให้ประโยชน์อย่างแก่บุคคลต่าง ๆ ในสังคมได้อย่างถ้วนหน้า ความไม่เป็นสากลของความรู้ทำให้ความรู้มีความหลากหลาย และไม่จำเป็นต้องเป็นไปตามทฤษฎีเสมอไป แต่สถานะผู้รู้กลับมีส่วนที่ทำให้สิ่งที่ผู้รู้กล่าวถูกรับรู้เสมือนเป็นความจริงหรือเชื่อว่าเป็นความจริง ทั้งหมดนี้เกิดขึ้นได้เพราะมีวาทกรรมที่สนับสนุนระเบียบอำนาจหรือกฎเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่งในสังคมนั้น ๆ ในกรณีของทีดีอาร์ไอจะเห็นได้ว่า วาทกรรมความรู้ดังกล่าวสนับสนุนการขยายตัวของเศรษฐกิจและความอยู่รอดของธุรกิจมากกว่าสวัสดิการของคนงาน

เอกสารอ้างอิง

- เกษียร เตชะพีระ. (2547). *วิภาษวิธีว่าด้วยความเป็นกลางทางความรู้ (ฉบับสมบูรณ์)*. สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2558, จาก <http://v1.midnightuniv.org/midnight2545/document9712.html>.
- _____. (2555, 3 สิงหาคม). *คุยกันฉันคนไม่รู้เศรษฐศาสตร์*. *มติชน*, สืบค้นเมื่อ 3 กุมภาพันธ์ 2559, จาก http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1343962865.
- _____. (1 ธันวาคม 2555ก). *จำนำข้าวสไตร์ทักซิณ*. สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม 2559, จาก <http://www.facebook.com/#!/kasian.tejapira?fref=ts>.
- ขวลิท สละ. (2551). *หลักเศรษฐศาสตร์แรงงานเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2551). *รัฐศาสตร์แนววิพากษ์*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชีร์สัจจำนำข้าว (2) พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์: จำนำดีกว่าประกันรายได้ รอพิสูจน์ฝีมือรัฐบาล. (11 ตุลาคม 2555ก). *ประชาไท*. สืบค้นเมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2559, จาก <http://www.prachatai.com/journal/2012/10/43117>.
- คนไทยเจรจาหลายสินค้าบริการพร้อมกันที่ติอาร์ไอแนะเทคนิครับมือ ‘อี-คอมเมิร์ซ’. (2543, 29 กุมภาพันธ์). *มติชน*, น. 8.
- ที่ติอาร์ไอของตั้งกองทุนวิจัย 5 หมื่นล้าน. (2555, 29 กรกฎาคม). *มติชน*, น. 10.
- ที่ติอาร์ไอ. (2551). *60 ปี นิพนธ์ พัวพงศกร*. กรุงเทพฯ: สถาบันเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- ที่ติอาร์ไอชี้ คก. ปี 52 เสี่ยงเกิดภาวะเงินฝืด. (2551, 30 พฤศจิกายน). *มติชน*, น. 1, น. 15.
- ที่ติอาร์ไอ ชูทฤษฎี ‘พอเพียง’ ยึด 6 แนวสัถักถักยวิฤติเศรษฐกิจ. (2548, 29 ธันวาคม). *กรุงเทพธุรกิจ*, น. 2.
- ที่ติอาร์ไอ จี้เลิกแทรกแซงอย่างทำมา 8 ปีรัฐกระเป๋าดัก 8 พันล้าน. (2544, 12 มิถุนายน). *มติชน*, น. 8.
- ที่ติอาร์ไอเตือน ‘ชวน’ เร่งแก้ค่าเงินบาทตึงเหวก่อนเดินตามรอยอึเหนา. (2541, 21 กุมภาพันธ์). *มติชน*, น. 2.
- ที่ติอาร์ไอฟันธง 6 เดือนจี้ล้มละลายทางความเชื่อมั่นพื้นประสิทธิภาพรัฐบาลก่อนกู้เศรษฐกิจ. (2540, 8 มิถุนายน). *ไทยโพสต์*, น. 2.
- ที่ติอาร์ไอแนะรัฐจัดระบบควบคุมข้อมูลป้องกันสับสน. (7 มีนาคม 2540). *กรุงเทพธุรกิจ*. น. 1, น. 13.
- ที่ติอาร์ไอไม่หนุนเปิดเสรีน้ำตาล. (2543, 21 เมษายน). *มติชน*, น. 8.
- ทีมข่าวการเมือง. (2557, 21 กรกฎาคม). *วิชา* เตรียมผนึก ‘สหสาขาวิชาศาสตร์’ ป้องทุจริต. *ไทยรัฐ*, สืบค้นเมื่อ 11 มีนาคม 2559, จาก <http://www.thairath.co.th/content/437779>.
- ไทยพับลิก้า. (2556). *“สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์” ออกจากคอมพิวเตอร์โซน ใช้วิชาการเป็น “กาว” เชื่อมการขับเคลื่อนประเทศ ซี่ไม่เกิน 10 ปีไทยจะชนภูเขาหน้าแข็ง*. สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม 2559, จาก <http://thaipublica.org/2012/10/somkiat-tangkitvanich/>

- ธงชัย วินิจจะกุล. (2534). *วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์แบบวงศ์วานวิทยา (Genealogy)*. รายงานโครงการวิจัย เสริมหลักสูตร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2555, 5 พฤศจิกายน). เปลี่ยนประเทศไทยด้วยการจำนำข้าว. *มติชน*, น. 6.
- นิพนธ์ พัวพงศกร และอัมมาร สยามวาลา. (2555, 24 พฤศจิกายน). เปลี่ยนประเทศไทยด้วยการจำนำข้าว: ข้อเท็จจริงสำหรับ อ. นิธิและประชาชน. *ประชาไท*. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2559, จาก <http://prachatai.com/journal/2012/11/43861>.
- นิพนธ์ พัวพงศกร. (2557). *การคอร์รัปชันกรณีศึกษา: โครงการรับจำนำข้าวทุกเม็ด*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์. (2555, 18 สิงหาคม). โครงการรับจำนำข้าวคาได้ประโยชน์?. *ประชาไท*, สืบค้นเมื่อ 7 มกราคม 2559, จาก <http://prachatai3.com/journal/2012/08/42119>.
- ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร. (2554). *คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี 23 สิงหาคม 2554*. สืบค้นเมื่อ 22 ธันวาคม 2558, จาก http://www.sepo.go.th/assets/document/file/1370939887_2.pdf
- รุมตั้นโอเดย์ ‘2 อ่อน’ สุชาติบิดค่าเงิน-เปิดช่องเก็งกำไร. (2551, 22 ตุลาคม). *มติชน*, น. 1, น. 13.
- วิชา มหาคุณ. (2557). *การทุจริต การเมืองความอยู่รอดของประเทศ*. สืบค้น 1 มีนาคม 2558, จาก https://www.nacc.go.th/ewt_news.php?nid=9322&filename=info
- สุชาติ อัดงบบฯ แสน ล. รับมือวิกฤติ ทีดีอาร์ไอ. (2551ก, 3 พฤศจิกายน). *มติชน*, น. 17.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2556). *ผลดีผลเสียของการจำนำข้าวทุกเม็ด*. สืบค้นเมื่อ 7 มกราคม 2559, จาก <http://tdri.or.th/tdri-insight/ar3>.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2548). *20 ปีทีดีอาร์ไอ*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- สอบทานกระแสน้ำ-หนุนเอฟทีเอไทย-สหรัฐ. (2549, 27 มิถุนายน). *มติชน*, น. 20.
- อัมมาร: ดึงชปท. ยึดหุ่นนโยบายเงินบาท”. (2546, 13 กันยายน). *มติชน*, น. 6.
- Abelson, D. E. (2002). *Do think tanks matter? Assessing the impact of public policy institutes*. Quebec: McGill-Queen’s University Press.
- Abelson, D. E. (2006). *A capitol idea: Think tanks & US foreign policy*. Quebec: McGill-Queen’s University Press.
- Siamwalla, A., & Sobchokchai, O. (1998). *Responding to the Thai economic crisis*. A paper prepared for the United Nations Development Programme (UNDP/Thailand) presented at the High -Level Consultative Meeting "Policy Response to the Economic Crisis and Social Impact in Thailand" 22 May 1998, Bangkok
- Chang, H. (2012). *23 things they don't tell you about capitalism*. New York: Bloomsbury Press.
- Denham, A., & Garnett, M. (1998). *British think-tanks and the climate of opinion*. London: UCL Press.

- Domhoff, G. W. (1974). *The bohemian grove and other retreats: A study in Ruling-Class cohesiveness*. New York: Harper and Row.
- Ellen, F. K. (2011). Power/knowledge. in T.Dianna. (editor). *Michel Foucault: Key Concepts*. Durham: Acumen.
- Encyclopedia Britannica. (2016). Marginal productivity theory. Retrieved March 20, 2016, from <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/364732/marginal-productivity-theory>.
- McGann, J. (2010). *Democratization and market reform in developing and transitional countries*. London: Routledge.
- Newsom, D. (1996). *The public dimension of foreign policy*. Bloomington: Indiana University Press.
- Stone, D., & Denham, A. (2004). *Think tank traditions*. Manchester: Manchester University Press.